

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8066689>

Дмитренко Є. В., канд. філол. наук, доцент
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
**Метод ситуативного моделювання як засіб подолання мовного
дискомфорту**

Проблема мовного комфорту стала останнім часом актуальною для багатьох українців східних регіонів. На нашу думку, не варто тих наших співгромадян, хто не звик у повсякденні розмовляти українською, викреслювати з кола носіїв національної мови. Вони, швидше, належать до тих, кого ми можемо назвати генетичними носіями мови, і саме вони насправді можуть відчувати серйозні проблеми у ситуації раптового самотійного, невимушеного застосування мови.

Очевидно, що найголовніший чинник формування внутрішнього мовного комфорту – це міра узвичаєності. Українська добре знайома і в цілому добре знана для більшості сучасних українців. Проте об'єктивно навчання в школі і вивчення саме мови, читання літератури, мова СМІ, розважальний контент (наприклад, іноземні фільми, мультфільми в перекладі) і разом з тим украй обмежена практика *говоріння* призводять до ситуації «все прекрасно розумію, але вимовити не можу». Справді, за обмеженості суто емпіричного мовленнєвого досвіду призводить до певного психо-лінгвістичного бар'єру, що відображається передусім на ускладненій або некоректній артикуляції і досить повільному, а подекуди й помилковому добір слів (у тому числі сталих висловів). Наскільки людині комфортно/некомфортно говорити тією чи іншою мовою, не важко відчутти вже за інтонацією та психомоторикою (тобто до суто лінгвістичних показників долучаються й психо-фізичні).

Зона дискомфорту – звичайна повсякденна, невимушена, хоч то професійна, хоч то побутова комунікація, коли треба просто починати за допомогою мовлення реагувати на реальну поточну ситуацію. Ця зона поступово звужується, згладжується і з часом зникає, якщо пріоритетом стане не пасивне сприйняття мови, але саме її активне уживання передусім через усне мовлення (письмовий текст – хоч і цілком дотична, проте окрема проблема).

Для цього корисно влаштовувати цільовий практикум, причому і як автотренінг, і як окремі групові заняття, в тому числі у межах шкільних уроків та практичних занять у ЗВО.

Один з ефективних для застосування в цьому випадку методів, на нашу думку, – метод ситуативного моделювання. Він не новий, активно застосовується від перших кроків розвитку зв'язного мовлення ще для дошкільного віку. Проте цілком актуальним є і для тих, хто не може безболісно перейти на вільне мовлення іншою, хоч і з дитинства добре знайомою, мовою.

Суть методу в тому, що ми моделюємо ситуацію, аби вона була вгадуваною, а значить більш-менш комфортною щодо адекватного добору потрібного мовного матеріалу (слів, граматичних і синтаксичних конструкцій).

Ясна річ, що метод наповнений різними підходами, використовується в комплексі з іншими, тож ми зараз презентуємо його умовно виокремлено, проте логічно доповнюємо методом імітування, адже моделювання та імітування в дійсності є очевидним тандемом.

Отже, наприклад, метод ситуативного моделювання можна і доречно реалізувати під час практичних занять із україномовних професійних комунікацій.

Зазначимо, що викладач пропонує спершу стандартні ситуації, знайомі принаймні за стереотипами, і це, вважаємо, правильно, оскільки ефективної альтернативи базовому, масово застосовуваному підходу «від простого до складного» так, здається, ніхто і не знайшов.

Для прикладу – одна з таких ситуацій – «Співбесіда під час працевлаштування».

Підкреслимо: необхідно змоделювати, а потім зімітувати саме мовно-комунікативну ситуацію. Робимо це за такими кроками:

1) з'ясуємо, які ролі необхідно присвоїти учасникам комунікації – ініціатору і реципієнту

2) згадуємо, за яким типом можуть невимушено(!!!) скластися ситуативні відносини: за комплементарним або симетричним; обмірковуємо, за яких факторів той чи інший і які будуть наслідки;

3) описуємо ситуацію і канал комунікації (зараз актуальною є віртуальна онлайн комунікація з обов'язковим використанням відеозв'язку, а отже відповідних приладів і гаджетів); цікаво буде потім змоделювати й якусь дотичну комунікацію гібридного (уснописьмового) виду через обмін повідомленнями в месенджерах;

4) розподіляємо ролі між усіма учасниками, викладач обов'язково бере участь як комунікант, а не як арбітр (цьому треба присвятити окрему увагу).

5) імітуємо власне комунікацію;

б) аналізуємо її (висловлюються всі: учасники/спостерігачі, викладач/студенти) і виправляємо помилки. Тут можна використати, як один з варіантів, форму письмових коментарів до почутого.

Як ми зазначили вище, певної деталізації потребує крок розподілу ролей. Справа в тому, що дуже зручно використати субординовані статуси викладача і студентів для наближення комунікативної ситуативної моделі співбесіди щодо працевлаштування до реальної принаймні на психологічному рівні. Ролі «роботодавець (інспектор, менеджер, майбутній керівник тощо) – претендент» також є апріорі субординовані. Але з іншого боку, для пожвавлення логіко-мовленневих процесів корисно «мінятися місцями»: комунікативні ролі «роботодавець – претендент» можуть бути представлені у виконанні, відповідно, як «викладач – студент», «студент – студент» і «студент – викладач». Відтак, останній варіант, що сприйматиметься як «антистандарт», активізує пошук альтернативних інструментів, запустить механізм підсвідомих пріоритетів і змусить студента подбати про вибагливість до свого мовлення, аби виглядати перед «претендентом – викладачем» респектабельно. А це значно посилить ефект тренінгу.

Ясна річ, що в ситуації «наживо» додасться цілий ряд мало прогнозованих факторів не мовного порядку, проте на заняттях ми чітко акцентуємо, що наразі йдеться саме про ситуацію *використання мови*, а не про репетицію сцени пошуку роботи.

Цілком доречно, як на наш погляд, підкреслити значимість деяких попередніх студій щодо теорії соціальних комунікацій. Тут допоможуть знання закономірностей розгортання інтерактивних мовних професійних комунікацій в малих групах (попередньо чітко членуємо це поняття і даємо засвоїти його студентам як цілісне через прийом нанизування взаємозумовлених визначень за принципом «від ширшого до вузького»). Обов'язково даємо зрозуміти, що будь-яка комунікації обов'язково, неминучо буде складатися як симетрична або комплементарна (це одна з аксіом теорії комунікацій). Крім того, модельовану, імітовану ситуацію обов'язково треба спроектувати на цілком реальну організацію (відповідно до спеціальності): офіс, департамент, приймальня тощо.

Очевидно, але ми не можемо цього не підкреслити, що практика і теорія для досягнення потрібного ефекту на тренінгах із ситуативного моделювання вербальної комунікації має бути не просто логічно пов'язаними, а сприйматися взаємозумовленими, скорельованими, аби теорія не залишилася абстрактним, а «промовляння» – суто емпіричним знанням.